

Popularization of the Bulgarian geological heritage

Популяризиране на геоложкото наследство на България

Dimitar Sinnyovsky, Venelin Jeleu, Boris Valchev, Dimka Sinnyovska
Димитър Синьовски, Венелин Желев, Борис Вълчев, Димка Синьовска

Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“, 1700 София; E-mail: sinsky@mgu.bg

Ключови думи: популяризиране, консервация, георазнообразие, геолошко наследство, България.

Геоложкото наследство на всяка страна е част от нейното национално богатство. България е един естествен музей по История на Земята, в който се съхраняват скали, минерали и фосили от всички етапи на земната история от Архая до Кватернера. Не по-малко впечатляващи са неповторимите релефни форми, съчетани с прекрасен природен ландшафт. Независимо от забележителните геоложки феномени, оценени като глобално значими геотопи още през 19-ти век, нашето георазнообразие все още е скрито за света.

В края на деветдесетте години нашата геоложка общественост откликна на съвместните инициативи на ЮНЕСКО и Международния съюз по геоложки науки „Geosites“ (1996) и „Geoparks“ (1998), като дори бе домакин на някои от инициативите на Европейската асоциация за опазване на геоложкото наследство ProGEO (Wimbledon, 1996; ProGEO-Wimbledon et al., 1998). Програмата „Geoparks“, насочена към развиване на площи със значително присъствие на геоложки феномени, защитени съгласно изискванията за опазването на околната среда, също намери отражение в рамките на създаването на Регистъра и кадастъра на геоложките феномени в България. По този проект бе направено научно описание на най-впечатляващия естествен разрез на Фанерозоя в България – Искърският пролом, който дори бе представен на третата среща на Европейската мрежа от геопаркове (ЕМГ) в Егенбург (Jeleu et al., 2002). За съжаление тази национална инициатива не получи продължение. Геопаркът не бе обявен официално и идеята остана в работен вариант. През това време много европейски държави, в които тогава дори не се говореше за геопаркове, сега членуват в ЕМГ с по 3–4 геопарка.

В глобален план основната част от усилията за опазването на околната среда са посветени на биоразнообразието. На Петия Световен конгрес по консервация в Барселона през 2008 г., по инициатива на Комисията по геоложкото наследство на Испания, Международният съюз за защита на природата включи за пръв път в 60 годишната си исто-

рия и геоконсервацията (Resolution 4 040) (Brilha, Wimbledon, 2009).

Приемането на тази резолюция потвърждава, че георазнообразието е неразделна част от природното наследство и изисква интегриран подход към консервацията в националните и природните паркове. В основата на този подход стои популяризирането на геоложкото наследство в глобален мащаб. В отговор на тази необходимост по проект ОХН 304/07 на Фонд „Научни изследвания“ бе разработен статичен сайт с данни за 52 от най-популярните геоложки феномени на България, базиран на страницата на МГУ „Св. Иван Рилски“ (<http://www.mgu.bg/geosites/>). В него заедно с най-популярните геотопи като Белоградчишките скали, Побитите камъни, Мелнишките пирамиди и др., са разработени и 9 нови за страната геоложки феномени с висока естетическа стойност. По време на изпълнението на проекта е приложен подобрен вариант на оригиналната българска методика за оценка на геотопите, разработена за Регистъра и кадастъра на геоложките феномени (Синьовски и др., 2002). Част от геотопите бяха подложени на преоценка, вследствие на което получиха нов статут на значимост. Сред новите геотопи попаднаха геоложки забележителности, които не само че не отстъпват на защитените, но и превъзхождат много от тях по своите консервационни характеристики. Така например Коматинските скали и каньоните на р. Дряновска и р. Провадийска предлагат забележителни скални венци, карстови форми и платовиден ландшафт, съчетан с обитаването на редки и застрашени видове и наличието на средновековни скални манастири и крепости. Подобна комбинация от геоложки, екологични и исторически предпоставки се среща много рядко и не е характерна за повечето защитени геотопи.

Данните за геотопите са представени чрез местоположението, научното описание, консервационните характеристики, исторически данни, оригинални фотографии и 3D галерия. Сайтът съдържа схематична геоложка карта на България с местоположението на обектите. Характеристиката

включва научното описание на геоложкия строеж на района, морфологията, генезиса, устойчивостта, мерките за защита, екологични и исторически данни. В текста са цитирани номерата на фотографите от галерията, които представляват препратки към тях.

Галерията включва оригинални фотографии на обектите, направени специално за целите на настоящия проект. Те отразяват геоложките особености на вместващите скали и морфологията на феномените. Тази опция е снабдена с 3D галерия, която може да се ползва от потребителите с технически възможности за възприемане на триизмерно изображение.

След разработването на Регистъра и кадастъра на геоложките феномени в България, това е първата сериозна крачка към популяризирането на българското геолошко наследство в глобален мащаб.

С кампанията по номинирането на Белоградчишките скали за едно от Седемте нови природни чудеса на света, община Белоградчик направи постъпки в ЕМГ за обявяване на защитената територия до града за геопарк. Впечатляващият скален ансамбъл, представен от уникална комбинация между величествени скални монументи и красив планински ландшафт, напълно заслужава да бъде първият български геопарк и територията му да бъде разширена далеч извън настоящата защитена площ от 600 ха.

Искърският пролом също притежава огромен естетически и научен потенциал. В него се намират десетки геотопи с научно и естетическо значение. Сам по себе си той представлява един рядко срещан геоморфоложки феномен, който съдържа истински природни шедьоври като Витоша, Джуглата, Скакля, Лакатнишките скали, Черепишките скали,

Ритлите, скални кукли, карстови каньони, срутища, скални мостове, венци и др. Истинската му стойност обаче се крие в обектите с високо научно значение. В рамките на 100 km северно от София този уникален за Балканите каньон, подобно на Големия каньон, предоставя почти пълен геоложки запис на фанерозойската история на Земята. Забележителни геотопи с научна стойност са границите Ордовик–Силур, Силур–Девон, Юра–Креда и Креда–Терциер, както и представителните разрези на Ордовика, Силура, Девона, Карбона, Триаса, Юрата и Кредата. Не по-малко интересни са тектонските взаимоотношения, магмените и метаморфните комплекси. Тук се намират и много разкрития с историческа стойност за българската геология, документирани още през 19-ти век от първите изследователи на нашите земи Ami Voue, Franz Toula, Felix Kanitz и Георги Златарски.

Официализирането на геопарк „Искърски пролом“ би имало огромен образователен импакт върху професионалната подготовка на бакалавърското, магистърското и докторското ниво в обучението по геология. Това ще стимулира създаването на нова научна специалност и разработване на нова категория докторски тези, посветени на научните нужди на този тип защитени територии, в които могат да се реализират и кадрите по геоинформатика. Геопаркът ще осигури уникална среда за практическо обучение на студентите и младите специалисти по геоконсервация както и ГИС-експертите в създаването на геобазисни данни за различните видове защитени територии в България.

Благодарности: Изследванията са финансирани по проект ОХН 304/07 към Фонд „Научни изследвания“.

Литература

- Синьовски, Д., В. Желев, М. Антонов, С. Джуранов, З. Илиев, Д. Вангелов, Г. Айданлийски, П. Петров, Х. Василев. 2002. Методика за оценка на геоложки феномени. – В: *Сб. Резюме на II Межд. конф. SGEM-2002, Варна*, 25–33.
- Jelev, V., D. Sinnyovsky, V. Belogoushev. 2002. „Iskar Defile“ Geopark in Bulgaria – ideas and problems. – In: *Abstracts of the 3-rd European Geoparks Network Meeting, Eggenburg, Austria*, 22–23.
- ProGEO-Wimbledon, W. et al. 1998. A first attempt at a geosites framework for Europe – an IUGS initiative to support recognition of world heritage and European geodiversity. – *Geologica Balc.*, 28, 3–4, 5–32.
- Brilha, J., B. Wimbledon. 2009. A milestone for geoheritage and for ProGEO. – *ProGEO News*, 1, 1–3.
- Resolution 4040, „Conservation of geodiversity and geological heritage“. General Assembly of IUCN, Barcelona, October 5–14, 2008, <http://www.iucn.org/search.cfm?uSearchTerm=conservation+of+geodiversity+and+geological+heritage>.
- Wimbledon, W. A. P. 1996. National site selection, a stop on the way to a European Geosite List. – In: *Proceedings of the Special Symposium „Geological Heritage in South-East Europe“*, May, 1996, *Geologica Balc.*, 26, 1, 15–27.